

CAMİLERİN EĞİTİM FONKSİYONU

DEĞERLER EĞİTİMİ MERKEZİ
YAYINLARI

© Eserin Her Türlü Basım Hakkı Anlaşmalı Olarak Değerler Eğitimi Merkezi Yayınlarına aittir.

ISBN : 975-6324-

Kitabın Adı

Camilerin Eğitim Fonksiyonu

Yazarı

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ

Yayına Hazırlayan

Hüseyin Kader

Dizgi – Mizanpaj

DEM

Kapak Tasarım

Baskı

Dem Yayınları Ensar Neşriyat Tic. A. Ş. Organizasyonudur.

1. Basım

2005

İsteme Adresi

Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları
Süleymaniye Cad. No: 13 Süleymaniye / İstanbul

Tel : (0 212) 513 43 41 – 513 03 09

Faks : (0 212) 522 46 02

www.degerleregitalimi.org

e-mail:info@degerleregitalimi.org

CAMİLERİN EĞİTİM FONKSİYONU

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ

İstanbul 2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
KISALTMALAR.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM CAMİLER VE FONKSİYONLARI

A. TARİHTEN GÜNÜMÜZE CAMİLER.....	17
1. Mescit ve Cami Kavramı.....	17
2. Camilerin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi.....	20
B. CAMİLERİN FONKSİYONLARI.....	28
1. Camilerin Dini Fonksiyonları.....	28
2. Camilerin Sosyo-Kültürel Fonksiyonları.....	30
3. Camilerin Eğitsel Fonksiyonları.....	33

İKİNCİ BÖLÜM CAMİ EĞİTİMİ VE UNSURLARI

A. CAMİ EĞİTİMİ.....	47
1. Cami Eğitiminin Tanımı.....	47
2. Cami Eğitiminin Amaç ve Önemi.....	48
B. CAMİ EĞİTİMİNİ YÜRÜTENLER.....	52
1. Müftü.....	55
2. Vaiz.....	58

3. Din Hizmetleri Uzmanı	62
4. İmam-Hatip	63
5. Müezzin Kayyım	67
C. CAMİ EĞİTİMİNDE HEDEF KİTLE	71
1. Çocuklar ve Gençler	73
2. Yetişkinler	77
3. Kadınlar	79
a. Asr-ı Saadette Kadınlar ve Cami Eğitimi	80
b. Günümüzde Kadınlar ve Cami Eğitimi	91
D. CAMİDEKİ EĞİTİM ETKİNLİKLERİ	96
1. Hutbe.....	96
2. Vaaz	104
3. Sohbet.....	116
4. Cami Dersleri	118
5. Yaz Kursları.....	124

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM CAMİ EĞİTİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

A. DİN GÖREVLİLERİNİN NİTELİKLERİ.....	133
1. Kişisel Nitelikler	134
a. Meslek Sevgisi	134
b. İhlâs (Samimiyet).....	135
c. Sabır	135
d. Sevgi ve Hoşgörü	136
e. Dürüstlük ve Güvenilirlik	141
f. Güzel Ahlâk	143
g. Tevazu.....	144

h. Davranışlarıyla Örnek Olma	146
i. İletişim Becerisi	147
j. Kişisel İlişkilerde Seviyeli Olma	151
k. Kılık-Kıyafet Düzenliliği	152
l. Tarafsızlık	154
m. Gelişmiş Zeka Düzeyi.....	156
2. Genel Kültür Nitelikleri.....	156
a. Toplum Tanıma	157
b. Dini Konuları Diğer Bilimlerle İlişkilendirebilme	158
c. Gündemi Takip Etme	158
d. Ülkenin Sosyo-Kültürel ve Dini Yapısını Tanıma	159
e. Yabancı Dil Bilme	160
3. Özel Alan Nitelikleri.....	160
a. Bilgili Olma	160
b. Mesleğiyle İlgili Yasal Hükümleri Bilme	165
c. Kur'an-ı Kerim'i Düzenli Okuyabilme.....	165
d. Kur'an ve Hadis Kültürüne Sahip Olma	166
4. Eğitim-Öğretim Nitelikleri	167
a. Muhatapları Tanıma.....	167
b. Plan ve Program Yapabilme	168
c. Materyal Geliştirebilme	170
d. Rehberlik Yapabilme	170
e. Hitabet Yeteneğine Sahip Olma	172
f. Teknik İmkanlardan Yararlanabilme	174
g. Eğitim-Öğretim Etkinliklerini Değerlendirebilme	174
h. Öğrenmeye ve Kendini Yenilemeye İstekli Olma	175

i. Yumuşak Üslup Kullanma.....	175
j. Kolaylaştırıcı Olma	177
k. Söz-Davranış Uygunluğu.....	179
l. Başkalarına Örnek Olma	180
m. Yeniliklere Açık Olma	180
B. DİN GÖREVLİLERİNİN SOSYO-EKONOMİK DURUMLARI	181
C. CAMİNİN FİZİKİ DURUMU	183
D. BAZI SOSYAL İHTİYAÇLARIN CAMİ BÜNYESİNDE KARŞILANMASI.....	187
E. CAMİ GÖREVLİLERİNİN CEMAATE KARŞI TUTUM VE DAVRANIŞLARI	190
F. CEMAATİN CAMİ GÖREVLİLERİNE KARŞI TUTUM VE DAVRANIŞLARI	194
SONUÇ VE ÖNERİLER	199
KAYNAKÇA.....	205
İNDEKS	215

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi boyunca çeşitli inançların gereğini yerine getirmek, birlikte ibadet etmek ve dini bir merkez oluşturmak amacıyla mabetlere ihtiyaç duyulmuştur. Yahudiler havra ya da sinagogda, Hıristiyanlar kilisede ibadet ederken, belli bir ibadet mekanı tayin etme zorunluluğu bulunmayan müslüman toplumlarda, cemaat halinde kılınan namazlar ve dini/sosyal amaçlı bazı etkinlikler için camiler inşa edilmiştir.

İslâm'ın başlangıcından günümüze kadar müslümanların hayatında önemli bir yere sahip olan camiler, toplumun her kesiminden, her yaş ve seviyeden insanları bir araya getiren, onları Allah'a kulluk bilinci ile kaynaştıran, ibadetlerin usulüne uygun olarak öğretilmesini kolaylaştıran, bireylere batıl inanç ve hurafelerden arındırılmış doğru dini bilgilerin kazandırılmasını sağlayan önemli bir kurumdur.

Kurulduğu dönemden itibaren müslüman toplumlarda dini, siyasi, idari, sosyal ve eğitsel nitelikli pek çok hizmetin yürütülmesine zemin teşkil eden camiler, İslâm kültür ve medeniyetinin oluşup gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Hz. Peygamber İslâm'ın kurumsallaşmasına camiden başlamış, hicretten hemen sonra inşa ettiği camiyi, bireysel ve sosyal pek çok ihtiyacın karşılandığı bir merkez haline getirmiştir.

Camiler, din öğretiminin ve bir bakıma halk eğitiminin en geniş biçimde yapıldığı, içerisinde iman, ibadet ve ahlâkla ilgili konuların işlendiği dini ve sosyal bir kurum olarak asırlarca hizmet vermiştir. Özellikle iletişim

imkanlarının yeterince gelişmediği dönemlerde toplumun bilgilendirilmesinde önemli bir misyon üstlenen camiler, kültürel bütünlüğün korunmasında ve insanlar arasında birlik ve beraberliğin sağlanmasında hep etkili olmuştur.

Tarihten günümüze sayıları sürekli artan, önceleri basit ve sade olan mimari özellikleri giderek gelişen camiler, görkemli yapıları ve göz alıcı süslemeleriyle sanatsal bir yapıya dönüşmüştür. Başlangıçta pek çok dini/sosyal hizmeti bünyesinde barındırdığı için coşkulu bir hareketliliğe sahne olan camiler, toplum hayatında meydana gelen bazı değişiklikler nedeniyle bu özelliğini kaybetmiştir. Yani camilerin başlangıçta üstlendiği fonksiyonlarda zamanla azalmalar görülmüştür. Oysa İslâm kültürüne göre camiler şekil, dış görünüş ve süslemeden ziyade, taşıdıkları manevi ruh ve içerisinde gerçekleştirilen etkinlikler bakımından önemlidir.

Çağımızda bireysel ve sosyal alanlarda yaşanan değişim ve gelişimi cami eğitimine de yansıtmak gerekir. Çünkü değişimin en çok hissedildiği alanlardan biri yaygın din eğitimidir. Günümüzde vaaz, hutbe, sohbet, Kur'an öğretimi, çocuklar ve yetişkinler için dini bilgiler kursları gibi etkinlikleriyle camiler, yaygın din eğitimi kurumlarının başında gelmektedir. Camilerin sahip olduğu potansiyelden ve eğitsel imkanlardan daha fazla yararlanabilmenin yollarını araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu çalışmada, tarih boyunca köklü bir eğitim kurumu olarak varlığı devam eden camilerde sunulan eğitim etkinlikleri değerlendirilmiş ve yaşadığımız bilgi çağında toplumun cami eğitiminden

daha fazla yararlanabilmesine yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir.

Bu ve diğer akademik çalışmalarında rehberliğinden yararlandığım değerli hocam Prof. Dr. Nevzat Y. AŞIKOĞLU'na, öğrendiğim bilgilerde emeği bulunan tüm hocalarıma, akademik çalışmalarım sırasında manevi desteğini esirgemeyen ailemin üyelerine ve bu eserin yayınlanmasında emeği geçen Doç. Dr. Recep KAYMAKCAN'a, Hüseyin KADER'e ve diğer DEM yetkililerine teşekkür ederim.

Tarihten günümüze müslümanların bireysel ve sosyal hayatında önemli bir yere sahip olan camilerin eğitsel imkanlarından toplum olarak daha fazla yararlanabilmemiz dileğiyle...

Hüseyin YILMAZ
SİVAS-2005

KISALTMALAR

A.Ü.İ.F.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
b.	: Bin (oğlu)
bkz.	: Bakınız
(c.c.)	: Celle Celâlüh (Şanı Yüce)
C.Ü.İ.F.	: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Çev.	: Çeviren
DEM	: Değerler Eğitim Merkezi
Der.	: Derleyen
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
Fak.	: Fakülte
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Vakfı	
Krş.	: Karşılaştırınız
Mad.	: Madde
M. Ü.	: Marmara Üniversitesi
r.a.	: Radıyallahu anh (Allah ondan razı olsun)
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
Tah.	: Tahkik eden
T.D.V.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Terc.	: Tercüme eden
Tsz.	: Eserin yayınlanma tarihi yok
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayınları
Yön.	: Yönerge
Ysz.	: Eserin basım yeri yok

BİRİNCİ BÖLÜM
CAMİLER VE FONKSİYONLARI

A. TARIHTEN GÜNÜMÜZE CAMİLER

1. Mescit ve Cami Kavramı

Arapça'da 'eğilme, tevazu ile alını yere koyma' anlamındaki *sücut* kelimesinden türemiş olan *mescit*, 'secde edilen yer' demektir.¹ Namazın rükünlerinin en önemlisi kabul edilen secde, Allah'a yakınlığın bir göstergesi,² O'na karşı saygılı ve tevazulu olmanın sembolik bir ifadesidir. Hz. Peygamber'in hadislerinde de mescit kelimesi namaz kılınan yer³ anlamında kullanılmıştır.

Mescit, Kur'an-ı Kerim'de tekil ve çoğul olmak üzere yirmi beşten fazla yerde geçmektedir. Bu ayetlerden on altısı Mescid-i Haram, biri Mescid-i Nebevi (Medine Mescidi), biri Mescid-i Aksa, bir diğeri de Hz. Peygamber'e suikast düzenlemek amacıyla münafıklar tarafından inşa edilen Mescid-i Dırar⁴ ile ilgilidir. Kalan diğer ayetlerde ise genel olarak ibadet edilen yerden bahsedilmektedir.⁵

¹ Cemaleddin Muhammed ibn Münzur, **Lisanu'l-Arab**, Beyrut, 1963, III, 204.

² Ahmet b. Ali en-Neseî, **Sünen**, İstanbul, 1981, I, 226.

³ Bkz: Buharî, Salât 55, Müslim, Mesacid 3.

⁴ Dırar; zararın, fitnenin, fesadın ve fenalığın odaklaştığı yer demektir. Bkz: **İslâmî Kavramlar**, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yay., Ankara, 1997, s. 496; **İman, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, İFAV Yay., İstanbul, 1997; III, 206-207.

⁵ Bkz: Muhammed Fuad Abdülbâkî, **Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim**, Beyrut, 1982, s. 345.

Mescitlerin gelişmiş haline verilen bir ad olan *cami* kavramı ise, Arapça ‘cem’ kökünden türemiş, parçaları bir araya toplayan, bir kısmını diğer bir kısmına katan, kaynaştıran ve barıştıran anlamında kullanılmaktadır.⁶ Başlangıçta sadece cuma namazı kılınan büyük mescitlere *cami* denmişse de,⁷ daha sonraları, müslümanların ibadet etmek amacıyla toplandıkları, birlikte namaz kılıp⁸ dini bilgiler öğrendikleri yerler için bu kavramı kullanmak yaygınlaşmıştır.

Kur’an-ı Kerim’de, hadislerde ve ilk dönem İslâm kaynaklarında *camiye* karşılık olarak *mescit* kavramı geçmektedir. Cami kavramı ise, ilk defa bir yerleşim bölgesinde cuma ve bayram namazlarının topluca kılınması için inşa edilen *mescidü’l-caminin* kısaltılmış hali olarak kullanılmaya başlamış⁹ ve daha sonra topluca ibadet edilen ve mescitten büyük olan yerlere cami denmiştir.

Müslümanların toplu ibadet anlayışlarının bir gereği olarak inşa edilen camilerin ilk çekirdeğini, Hz. Peygamber döneminden itibaren yapımına başlanan mescitler oluşturmaktadır.¹⁰ İslâm’ın ilk yıllarında ibadet yerlerinin mescit, daha sonraları da cami olarak adlandırıldığı ve tarih boyunca her iki kavramın benzer anlamda kullanıldığı bilinmekle birlikte, günümüzdeki kullanım şekliyle bu kavramlar arasında az da olsa bir anlam farklılığının bulunduğu söylenebilir. Mescit, daha ziyade bir iş yerinin, özel ya da resmi bir kurum çalışanlarının veya

⁶ Rağıp el-İsfahanî, *el-Müfredât fi Garîbi’l-Kur’an*, İstanbul, 1986, s. 135-136; Cahit Baltacı, “İslâm Medeniyetinde Cami”, *M. Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, İstanbul, 1985, s. 225.

⁷ Bkz: *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, VII, 46; Fahri Kayadibi, *Cami ve Görevlileri*, Diyanet Yay., Ankara, 2000, s. 35.

⁸ *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara, 1988, I, 243.

⁹ Bkz: İbrahim Balcı, *Camilerin Çağrısı*, 2. Baskı, Ebrar Yay., İstanbul, 1993, s. 23; Ahmet Güner, “*Asr-ı Saadette Mescit/Cami ve Fonksiyonları*”, *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslâm*, İstanbul, 1994, IV, 159.

¹⁰ Cami ve mescitlerle ilgili fikhî bilgiler için bkz: Şah Veliyyullah Dihlevî, *İslâm Düşünce Rehberi-Hucetullahi’l-Bâliğa*, Terc: Mehmet Erdoğan, İmaj Yay., Ankara, 2003, I, 542.